

ГЕОПРОСТОРОВІ АСПЕКТИ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ІННОВАЦІЙНІ ФОРМИ ТУРИЗМУ

УДК 504.75 (911)

ЗЕЛЕНА ЗОНА В РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОМУ ПОТЕНЦІАЛІ МІСТА КИЄВА

Ірина Антоненко

*Київський національний торговельно-економічний університет,
вул. Кіото, 19, м. Київ, Україна, 02156,
e-mail: ira_antonenko65@mail.ru*

Досліджено проблеми формування зелених зон у містах, запропоновано шляхи вирішення питання охорони і раціонального використання зеленої зони в рекреаційно-туристичному потенціалі м. Києва. Україна, маючи чудові місця для відпочинку, на жаль, не стала привабливим курортно-рекреаційним та туристичним місцем для відпочиваючих з усіх куточків світу. Метою нашої статті є обґрунтування важливості формування, охорони та раціонального використання зелених зон і їхнього місця в рекреаційно-туристичному потенціалі столичного міста.

Спостерігається відсутність ґрунтового наукового дослідження, у якому були б систематизовані наявні в еколого-правовій науці знання та враховані положення чинного законодавства України щодо охорони зелених зон у містах, а також їхнє значення в рекреаційно-туристичному потенціалі міста.

Ключові слова: зелена зона, столичне місто, рекреаційно-туристичний потенціал.

Україна, маючи чудові місця для відпочинку, на жаль, не стала привабливим курортно-рекреаційним та туристичним місцем для відпочиваючих з усіх куточків світу. Політична та економічна нестабільність і байдужість суспільства, а також нерозвинений сервіс негативно впливають на приплив інвестицій у рекреаційно-туристичну сферу.

На наш погляд, потрібно розвивати туризм і рекреацію хоча б у тих напрямках, що не вимагають значних фінансових вкладень – це, зокрема, підтримка статусу найзеленіших та екологічно чистих міст країни у світі.

Місто Київ – одне з найдавніших європейських міст, адміністративний, економічний, науковий і культурний центр України, зосереджує значний туристичний потенціал і володіє рекреаційно-курортними ресурсами. Поряд з Осло та Віднем, Київ донедавна входив до числа найзеленіших столиць Європи [5].

Українським законодавством прописано про запобігання масовим проявам видалення зелених насаджень на окремих об'єктах благоустрою у м. Києві, що спричиняє до згубних наслідків для природного середовища, санітарно-гігієнічних

і рекреаційних умов життя та здоров'я громадян, їхнього естетичного виховання, а також введення мораторію строком на 5 років на видалення зелених насаджень на таких об'єктах благоустрою зеленого господарства: скверах, ботанічних садах, парках, лісопарках, рекреаційних зонах, лісах; урочищах зі стрімкими схилами; зелених насадженнях прибудинкових територій; берегозахисних ділянках та водоохоронних зонах; островах річки Дніпро в межах території м. Києва [1–4].

Дослідженню проблем та перспектив розвитку рекреаційно-туристичного потенціалу країни, регіону присвячено значну кількість наукових праць як вітчизняних, так і зарубіжних авторів, зокрема, таких науковців, як: Н. Алешугіна, О. Бейдик, М. Біржаков, В. Веденін, Б. Данилишин, М. Долішній, О. Ільїна, В. Квартальнов, О. Кифяк, В. Кравців, О. Любіцева, М. Мальська, В. Мамутов, В. Мацола, О. Мельник, О. Молнар, В. Петров, М. Пітюлич, В. Міщенко, О. Савицька, Д. Стеченко, Л. Черчик, М. Фащевський, О. Шаблій, І. Школа, В. Шмагіна та ін.

Дослідженню збереження та охорони зелених зон міст, що є складовими рекреаційно-туристичного потенціалу, на наш погляд, приділено незначну увагу. Здебільшого у них виконано ландшафтний аналіз зелених зон [7], наведено структурно- та еколого-економічні характеристики [6], здійснено оцінку породного складу.

Спостерігається відсутність ґрунтового наукового дослідження, у якому були б систематизовані наявні в еколого-правовій науці знання та враховані положення чинного законодавства України щодо охорони зелених зон у містах, а також їхнє значення в рекреаційно-туристичному потенціалі міста.

Метою нашої статті є обґрунтування важливості формування, охорони та раціонального використання зелених зон і їхнього місця в рекреаційно-туристичному потенціалі столичного міста.

Деяко лаконічне визначення зелених зон подано у ст. 1 Закону України «Про мораторій на видалення зелених насаджень на окремих об'єктах благоустрою зеленого господарства м. Києва»: «...зелена зона – сукупність зелених насаджень у межах певної території» [2].

Більш ширше визначення зеленої зони подала О. Савицька «зелена зона міста – це сукупність ландшафтів міських озелених територій, основними функціями яких є кліматична, природоохоронна й рекреаційно-туристична, і яка відрізняється єдністю і взаємозв'язком структурних елементів як закономірним результатом розвитку міського середовища» [7].

Київ простягнувся на 42 км з півночі на південь і на 35 км зі сходу на захід. Він займає територію 827 км², з яких під забудову використано лише 350 км², або 42,3 % території. Решта зайнята водоймищами, а також зеленими масивами і насадженнями. І досі 52 % міста вкриті зеленими насадженнями всіх видів: у Києві – 122 парки, 379 скверів, 80 бульварів (для прикладу, у Москві таких територій всього 24,5 %) [10].

Перший з відомих культурних парків Києва заклав 1631 р. Петро Могила в його митрополичому дворі у Голосієві; перша літописна згадка про нього як про володіння Києво-Печерської лаври датована 1541 р.

На базі Голосіївського лісового масиву 1957 р. закладено парк, названий ім'ям

М. Рильського. Популярним місцем відпочинку киян є також територія Національного комплексу «Експоцентр України» (ВДНГ) у межах Голосіївського лісопарку.

Царський парк розбитий 1741 р., а 1912 року тут заклали Петровську алею (над нею перекинули Чортів міст), що поділила парк на два: Царський і Купецький. Сьогодні вони зливаються в суцільний масив Центрального парку, що розкинувся на високому правому березі Дніпра, тягнеться уздовж найдавнішої частини міста й охоплює цілий ряд парків і скверів: Центральний ботанічний сад НАН України з заповідною зоною Видубицького монастиря, Наводницький парк (поруч з мостом ім. Є. Патона), парк «Володимирська гірка», закладений у середині XIX ст. Нинішній парк Слави заснований як Аносовський (Комендантський) сквер 1895 р. В 60-ті роки XIX ст. створений університетський сад, відомий нині як парк ім. Тараса Шевченка. З 1900 р. існує в Києві Пушкінський парк.

Ряд парків на лівому березі об'єднано в загальноміський парковий комплекс – Дніпровський парк. Центральною його частиною є Труханів острів, де планують створити центр дозвілля з ресторанами, кафе, казино, готелями, яхт-клубами, пляжами, місцями, облаштованими для риболовлі. Улюбленим місцем відпочинку киян і гостей міста є Гідропарк.

Дніпровський парк охоплює також Долобецький острів, урочища Муромець і Чорторий. У парку Дружби народів в урочищі Чорторий планують створити комплекс тенісних кортів, поля для гольфу, облаштувати місця для риболовлі.

На півночі міста, в лісовому масиві Пуща Водиця площею 30 тис. га, розташована дачно-курортна зона і парк з цією самою назвою. Ще один рекреаційно-оздоровчий центр – лісопаркова зона Конча-Заспа – розміщується на південній околиці Києва.

Один із найбільших у Європі Київський зоопарк заснований 1908 р.

У межах міста розташована 41 природно-заповідна територія, до якої, зокрема, належать два ботані сади. Ботанічний сад ім. акад. О. В. Фоміна закладено 1839 р. як науково-дослідну базу університету Св. Володимира. Тут на площі в 22,5 га посаджено близько 10 тисяч видів, форм і сортів рослин, зібраних з усього світу. В оранжерейному комплексі, побудованому 1849 р., росте близько 3 тисяч видів тропічних і субтропічних рослин. В районі Видубичів і Звіринця на площі в 200 га 1936 р. закладено Центральний ботанічний сад НАН України. Сьогодні його колекція налічує майже 13 тис. видів і сортів рослин з усіх континентів земної кулі. Вони сформовані в окремі ботаніко-географічні ділянки: «Крим», «Кавказ», «Степи України», «Карпати» та ін. Тут є також камінний сад, розарій, дендрарій, пальмарій та ін.

Місто оточене майже суцільним кільцем хвойних і листяних лісів. Лісопарковий пояс займає 367 км². За їхній рахунок ми маємо 210 км² зелених насаджень на кожного мешканця столиці. Унікальний водно-зелений діаметр довжиною в 30 км і шириною 1,5–5 км включає акваторію Дніпра з островами, прибережні парки та лугопарки. В урочищах Феофанія і на Лисій горі трапляються могутні 150-річні дуби. Поблизу Дніпра вціліли «клаптики» дубових лісів, у яких є дерева з діаметром понад 2 м. На території Києва є дерева віком від 100 до 800–900 років. Це ботанічні пам'ятки природи, яким часто дають індивідуальні імена. Двадцять київських вікових дерев увійшли до списку 500 видатних дерев України. Всього станом на 2011 рік у місті

zareєстровано понад 140 місць зростання вікових дерев. Найстарішим деревом Києва є дуб Грюневальда в Кончі-Заспі.

Київ має всі можливості для розвитку туристичної індустрії, інтеграції у світовий туристичний простір. Це великий туристичний центр країни, в якому зосереджені історико-культурні пам'ятки не лише всеукраїнського, а й світового значення. У місті – 3 850 пам'яток, дві з яких – Софійський і Києво-Печерський заповідники – занесені в реєстр пам'яток ЮНЕСКО.

Весь цей неймовірний зелений потенціал майже не використовують, рекреаційно-туристичні маршрути для широкого кола користувачів відсутні.

На кожного жителя міста до недавнього часу припадало по 20 км² зелених насаджень. Останніми роками площа зелених зон стрімко скорочується: її віддають під забудову, часто незаконну.

Починаючи з 2005-го року Київ став менш зеленим: кількість парків катастрофічно зменшується, деякі зелені зони зникли взагалі, деякі сильно зменшилися в розмірах, місто почало активно забудовувати.

У цей період безгосподарність і корупція чиновників спричинили до значних втрат територій зелених зон, які захищені законом, національних парків та зон відпочинку. Зокрема: Володимирська гірка втратила 0,5 га; Маріїнський парк – 1,4; Лиса гора – 14,8; парк імені Пушкіна – 1,1; Труханів острів – 31,1; Сирецький гай – 11,3; Андріївська гірка – 1,15; Солом'янський ландшафтний парк – 4,42; Протасів Яр – 19,27; Пейзажна алея – 9,44; гольф-парк – 9,5; Гідропарк – 16,1 га; зоопарк втратив 0,5 га своєї території; музей народної архітектури і побуту «Пирогово» – 13 га. Зазнали втрат і національні ботанічні сади: у ботанічному саду Аграрного університету вирізали 5,5 га, у ботсаду імені академіка Фоміна – 1,3 га.

Тепер у місті Києві забезпеченість зеленими зонами становить 16,5 м²/особу, що менше норми української (20 м²/особу) та європейської (25 м²/особу) [8].

Пропонуємо порівняти забезпеченість зеленими зонами загального користування (м²/особу) та площу зелених зон загального користування (га) по районах м. Києва (табл. 1):

Таблиця 1

Забезпеченість зеленими зонами загального користування (м²/особу)
та площу зелених зон загального користування (га) по районах м. Києва

Район	Зелена зона загального користування, м ² /особу ¹	Площа зелених зон загального користування, га ²
Голосіївський	43	882,15
Дарницький	6	173,67
Деснянський	10,4	351,61
Дніпровський	35,6	1177,84
Оболонський	8,7	265,74
Печерський	22,7	360,33
Подільський	12	216,95
Святошинський	6,7	211,48
Солом'янський	8,3	241,76
Шевченківський	19,4	454,0

¹ В середньому – 16,5 м²/особу.

² Загалом – 4 337,63 га.

У ситуації, яка склалася, є, щонайменше, два серйозні негативи.

По-перше, руйнується образ стародавнього міста, сформований тисячолітньою історією Києва. По-друге, від тотальної забудови столиці страждають жителі та гості міста, комфорт яких мав би бути ключовим пріоритетом роботи міської влади. Станом на сьогодні в Києві проживає понад 2,8 млн жителів, а до 2025 року ця цифра зросте вже до 3,15 млн постійного населення. Сьогодні у місті близько 1 млн одиниць автотранспорту. До 2025 року прогнозують близько 2 млн автомобілів. І ризики, що із цим пов'язані, не можна звести до загальних фраз про те, що в перенасиченому населенні, транспортними та промисловими викидами місті без достатньої кількості зелених зон скоро нічим буде дихати.

Підтримувати інтерес туристів до країни потрібно не тільки створенням історико-культурних цінностей, але й облаштуванням зелених зон, як це можна побачити в багатьох столицях Європи: Лондоні, Парижі, Відні, Варшаві та ін.

Як відзначають у «Стратегії розвитку міста Києва до 2025 року» [10], значний потенціал залучення туристів закладено в розвитку та облаштуванні зелених зон.

Сьогодні в м. Київ приїждить близько 1 млн туристів (як з України, так і з закордону), що значно менше показників міст Європи (рис. 1).

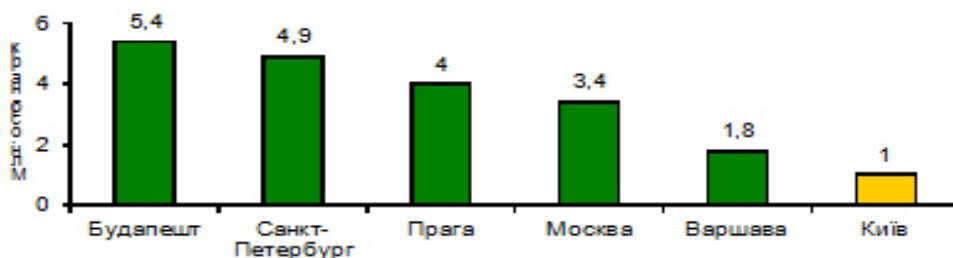

Рис. 1. Кількість в'їзних туристів (2010)

Місто відстає і за темпами зростання кількості туристів, упродовж 2000–2010 рр. середньорічний приріст по Києву становив 5,3 %, тоді як у Празі – 7,3, Варшаві – 8,2 %. В «Стратегії» закладено темпи зростання 6,3 %, зі збільшенням туристів до 2025 року до 2,6 млн осіб (рис. 2).

Сьогодні середнє перебування туристів у м. Києві становить 2,1 дня, що дещо нижче, ніж у Будапешті (2,3) або у Санкт-Петербурзі (2,8), хоча середній показник по м. Києву 2000р. становив 3 дні. Тут значну роль відіграватимуть зелені зони м. Києва, які урізноманітнять програму туру, зроблять її дещо насиченішою, цікавою та оздоровчою.

Відповідно до законодавства, будувати щось у зелених зонах заборонено. Земельний кодекс України та кілька інших документів встановлюють суттєві обмеження для такого виду бізнесу. Ще одним документом, яким регулюють забудову у місті, є його Генеральний план розвитку, який у текстовій і у графічній частинах розмежовує територію будь-якого населеного пункту на землі, передбачені для забудови, та землі відпочинку, промисловості тощо [9].

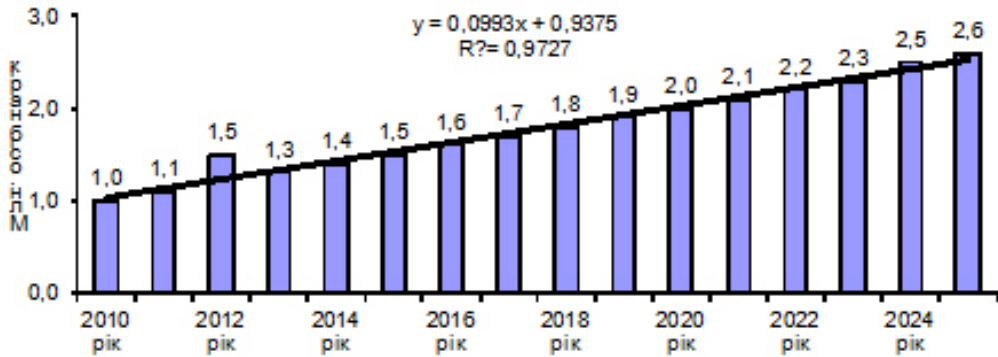

Рис. 2. Прогноз зростання кількості туристів

Ще донедавна рекреаційно-паркове господарство м. Києва було непогано обладнане спортивно-розважальними атракціонами, прокатними базами спортивного спорядження, дитячими майданчиками тощо. Сьогодні облаштування парків потребує поновлення, що вимагає чималих коштів.

Окрім того, протягом останнього десятиріччя надзвичайно загострилася екологічна проблема паркових масивів. Тут майже всі куточки живої природи потерпають від людського втручання. Порушується рекреаційна та природна цінність унікальних ландшафтів, біднішає флора та фауна. Зараз жодне європейське місто не йде шляхом розширення кордонів за рахунок залучення нових територій (прилеглих лісів, обласних центрів і т. д.).

Виправити становище можна тільки у разі надання цим територіям відповідного статусу. Наприклад, парк Голосієво найбільше відповідає статусу національного природного парку. Він має стати природоохоронною, рекреаційною, науково-дослідною територією національного значення, що охоплює до 10 тис. га. Нині ідея створення Голосіївського національного природного парку перебуває на складному етапі реалізації.

Перед Голосіївським масивом із прилеглими до нього Китаєвим, Лисою горою, Мишоловкою, Пироговим, Феофанією відкриваються значні перспективи для перетворення його зелених лісових територій на зони відпочинку, оздоровлення та туризму. Туристські походи, екскурсії вже сьогодні активно проводять по Голосієву. Тут організують походи вихідного дня самодіяльні туристи, мандрують шкільні групи на чолі з учителями-краєзнавцями, а також окремі ентузіасти. При цьому кожна група має свій план, свій маршрут або діє цілком стихійно, що завдає значної шкоди природі, забруднює Голосіївський ліс.

Створення зони регульованої рекреації у паркових зонах сприятиме обладнанню туристських маршрутів та екологічних стежок, надаватиме туристським походам цивілізованого характеру. Отож сьогодні назріла нагальна потреба розробити

конкретні маршрути, які даватимуть змогу ефективніше використовувати рекреаційно-паркову зону для спілкування людей з природою, ознайомлення з його історичними місцями, пам'ятками археології, архітектури.

Змінити несприятливу ситуацію в місті вдасться, застосовуючи стратегію синергізму, тобто шляхом створення нових моделей організації та керування містом, що увібрали в себе останні досягнення теорії та практики глобального господарювання і керування. Передусім, це співпраця громадськості, бізнесу та місцевих органів влади, формування в місті Києві зонингу (місто поділяють на окремі квартали і мікрорайони, центральну зону та історичну частину, визначають щільність, висотність, відсоток зелених насаджень, паркінгів, кількість площадок), що відповідає практикам європейських міст: Берліна, Мюнхена, Парижа.

Необхідне формування, охорона та раціональне використання рекреаційних та туристичних зон м. Києва і пов'язаних з ними туристичних маршрутів, у тім числі:

- забезпеченість жителів м. Київ зеленими насадженнями повинна зрости із 16,5 м² на одну особу до 23,5 м²;

- визначення рекреаційно-туристичних зон міста в рамках Центральної, Дарницької, Конча-Заспинської, Пуща-Водицької зони та акваторії Дніпра;

- розробка та узгодження інвестиційних проектів рекреаційно-туристичних зон;

- благоустрій та облаштування рекреаційно-туристичних зон;

- створення та модернізація об'єктів і закладів рекреаційно-туристичної мережі;

- створення рекреаційно-туристичних маршрутів та тематичних стежин типу «Зелений Київ», «Київ – зелена столиця Європи», «Парки і місця відпочинку м. Києва», «Флора і фауна м. Києва», «Київ релігійний», «Туристичними стежками м. Києва»;

- облаштування частини лісових територій поблизу житлових масивів під буферні парки [9];

- створення єдиного екологічного центру;

- розробка програми комплексної зеленої зони міста та стандартів міського озеленення;

- культивация зелених насаджень на придомових територіях, жорстка заборона облаштування в зелених зонах автомобільних стоянок;

- спрощення процедур щодо визначення територій як скверів, парків та інших форм зелених зон;

- поліпшення благоустрою існуючих та розробка нових парків культури та розваг із можливою передачею окремих зон парків у концесії для оновлення інфраструктури із жорстким обмеженням умов використання.

І найголовніше, на наш погляд, – це виховання свідомості, небайдужості, громадської позиції жителів та гостей міста, що, зрештою, поверне статус м. Києву як цивілізованої, сучасної столиці європейської держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Про благоустрій населених пунктів : Закон України № 2807-IV від 6 вересня 2005 року (зі змінами) // Урядовий кур'єр від 19.10.2005. – № 198.
2. Про мораторій на видалення зелених насаджень на окремих об'єктах благоустрою зеленого господарства м. Києва : Закон України № 2739-VI від 02.12.2010. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua> // Верховна Рада України.
3. Про рослинний світ: Закон України № 591-XIV від 9 квітня 1999 року (зі змінами) // ВВР України. – 1999. – № 22–23. – Ст. 198.
4. Про затвердження Правил утримання зелених насаджень у населених пунктах України : Наказ Міністерства будівництва, архітектури та житлово-комунального господарства України // Офіційний вісник України від 16.08.2006. – № 31. – Ст. 415.
5. Панкова Є. В. Туристичне краєзнавство : навчальний посібник / Є. В. Панкова. – К. : Альтерпрес, 2003. – 352 с.
6. Петров В. В. Экологическое право России : учебник [для вузов] / В. В. Петров. – М. : БЕК, 2005. – 557 с.
7. Савицька О. В. Ландшафтно-екологічний аналіз зеленої зони столичного міста (на прикладі міст Києва і Берліна) : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата географічних наук / О. В. Савицька. – К., 2003. – 18 с.
8. Броневіцкий С. К 2025 году в Киеве появится 2 тыс. гектаров новых парков и зеленых зон. – Режим доступа : <http://delo.ua/opinions/k-2025-godu-v-kieve>.
9. Генеральний план м. Києва, 2011. – Режим доступу : <http://kiev4you.org/gif/genplan2025.pdf>.
10. Стратегія розвитку міста Києва до 2025 року від 15 грудня 2011 року № 824/7060. – Режим доступу : http://kievcity.gov.ua/content/13_strategihija-rozvytku-2025.html.

Стаття надійшла до редколегії 25.06.2013 р.

Прийнята до друку 28.07.2013 р.

GREEN ZONE IN THE RECREATIONAL-TOURISM POTENTIAL OF KIEV

Irina Antonenko

*Kyiv National University of Trade and Economics,
19, Kyoto Str. Kiev Ukraine, 02156,
e-mail: ira_antonenko65@mail.ru*

The article investigates the question of formation of green areas in cities that may be attractive resort and recreational and tourist destination for vacationers from all over the world. Displaying regulatory framework and outlines the views of researchers, scientists on the concept of green space and its importance to the town. The characteristic and historical review of the green zone of the city, as well as its important objects displayed.

We study foreign experience everything green areas of the city, as well as recommended solutions to the question on the protection and rational use of green space in the recreation-tourism potential of the city of Kiev. It is proposed to use the strategy of creating synergies through new models of organization and management of the city, incorporates the latest advances in the theory and practice of global management and governance.

Key words: green zone, the capital city, recreation and tourism potential.

ЗЕЛЕНАЯ ЗОНА В РЕКРЕАЦИОННО-ТУРИСТИЧЕСКОМ ПОТЕНЦИАЛЕ ГОРОДА КИЕВА

Ирина Антоненко

*Киевский национальный торгово-экономический университет
ул. Киото, 19, г. Киев, Украина, 02156,
e-mail: ira_antonenko65@mail.ru*

Исследованы вопросы формирования в городах зеленых зон, которые могут быть привлекательным курортно-рекреационным и туристическим местом для отдыхающих со всех уголков мира. Отображена нормативно-правовая база и изложены взгляды исследователей, ученых относительно понятия зеленой зоны и ее важности для города. Приведена характеристика и исторический экскурс зеленой зоны города, а также отображены ее важные объекты. Определены основные проблемы, касающиеся сохранения зеленых зон города, их важности для местного населения и гостей города.

Исследован зарубежный опыт обустройства зеленых зон города, а также рекомендованы пути решения вопроса по охране и рациональному использованию зеленой зоны в рекреационно-туристическом потенциале города Киева. Предложено использовать стратегию синергизма путем создания новых моделей организации и управления городом, вобравших в себя последние достижения теории и практики глобального хозяйствования и управления.

Ключевые слова: зеленая зона, столичный город, рекреационно-туристический потенциал.